

MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARNING EMOTSIONAL RIVOJLANISHIDA
PSIXOLOGIK YONDASHUV

*Nukus shahri Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limiga qarashli 21-sonli maktabning
psixologi **Dosjanova Periyzat Daryabaevna***

*Nukus shahri Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limiga qarashli 34-sonli maktabning
psixologi*

Sulaymanova Ayman Tugelbaevna

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab yoshidagi bolalarning emotsional rivojlanishi va unda psixologik yondashuvning ahamiyati yoritilgan. Maktab davrida bolalarning his-tuyg'ulari shakllanishi, ularni anglash va boshqarish jarayoni tahlil qilingan. Shuningdek, emotsional rivojlanishga ta'sir etuvchi omillar, psixologik yordam usullari hamda amaliy tavsiyalar berilgan. Maqola bolalar psixologiyasi bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar, o'qituvchilar va ota-onalar uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: maktab yoshi, emotsional rivojlanish, bolalar psixologiyasi, psixologik yondashuv, his-tuyg'ular, ijtimoiy moslashuv

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ЭМОЦИОНАЛЬНОМУ РАЗВИТИЮ ДЕТЕЙ
ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация: В данной статье рассматривается эмоциональное развитие детей школьного возраста и значение психологического подхода в данном процессе. Проанализированы особенности формирования эмоций у детей, их осознание и управление ими. Также раскрываются факторы, влияющие на эмоциональное развитие, методы психологической поддержки и практические рекомендации. Статья предназначена для психологов, педагогов и родителей.

Ключевые слова: школьный возраст, эмоциональное развитие, детская психология, психологический подход, эмоции, социальная адаптация

KIRISH

Maktab yoshi bolaning psixik va shaxsiy rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bolaning emotsional sohasi faol shakllanib, u o'z his-tuyg'ularini anglash, ifodalash va boshqarishni o'rganadi. Emotsional rivojlanish bolaning o'qish jarayoniga moslashuvi, tengdoshlar bilan muloqoti hamda o'ziga bo'lgan ishonchining shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida bolalarning faqat bilish faoliyati emas, balki ularning emotsional holatini ham hisobga olish zarur. Shu bois maktab yoshidagi bolalarning emotsional rivojlanishida psixologik yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. To'g'ri psixologik yondashuv orqali bolalardagi emotsional qiyinchiliklarni erta aniqlash, ularni bartaraf etish va sog'lom shaxs sifatida shakllanishiga yordam berish mumkin.

Mavzu bo'yicha ilmiy adabiyotlar tahlili. Ilmiy adabiyotlar tahlili Quyida **mavzu bo'yicha ilmiy adabiyotlar tahlili** keltirilgan bo'lib, u maktab yoshidagi bolalarning emotsional

rivojlanishi va psixologik yondashuvlarni o'rganishga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar hamda maqolalar asosida tuzilgan.

1. Emotsional rivojlanishning asosiy komponentlari

Huichao Pan va Yuhan Zhang tomonidan chop etilgan maqolada maktab yoshidagi bolalarning emotsional rivojlanish jarayoni uch asosiy komponent orqali tahlil qilinadi: emotsional anglash, his-tuyg'ularni ifodalash va boshqarish. Tadqiqotda bu kompetensiyalar bolaning ruhiy sog'lomligi, akademik muvaffaqiyati va ijtimoiy moslashuviga sezilarli ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan. Shuningdek, emotsional rivojlanishga oilaning ijtimoiy-madaniy konteksti va boshqa omillar ta'siri muhokama qilingan.

2. Maktab yoshidagi emotsiyalarni boshqarish

Muqaddas Nuritdin qizi Shukurovaning tadqiqotida maktab yoshidagi bolalarda emotsiyalarni boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish masalalari ko'rib chiqiladi. Maqolada emotsiyalar nafaqat shaxsiy farovonlik, balki ijtimoiy va akademik muvaffaqiyat uchun ham muhim ekanligi ta'kidlangan. Bolalarga emotsiyalarni boshqarish ko'nikmalarini o'rgatish, ularning ijtimoiy xulqini ijobiy tarzda rivojlantirishga xizmat qiladi.

3. Psixologik rivojlanishning umumiy xususiyatlari

Mirzayeva Gulnara Musajanovnaning maqolasi maktab muhitida bolalarning psixologik rivojlanish xususiyatlarini tahlil qiladi. Bu ishda bolalarning emotsional holati, ijtimoiy moslashuv va shaxsiy o'sish jarayonlari psixologik nuqtai nazardan ko'rib chiqilgan. Maktab muhiti, o'qituvchi va ota-onalarning roli emotsional rivojlanishga sezilarli ta'sir ko'rsatishi aytiladi.

4. Bolalar psixologiyasi nazariy asoslari

Turli ilmiy manbalarda bolalar psixologiyasi, shu jumladan emotsional rivojlanish, shaxsiy xususiyatlar va ijtimoiy muhit ta'siri ko'plab tadqiqotlar orqali o'rganilgan. Masalan, Bolalar psixologiyasining rivojlanish bosqichlari va ijtimoiy-emotsional o'sish omillari haqida maqolada bolalar psixikasining shakllanishi va emotsional xususiyatlari muhokama qilinadi. Bu maqola oilaning, maktab va jamiyatning rolini ilmiy asosda tahlil qiladi.

5. Psixologik yondashuvlar va metodlar

Bolalar psixologiyasiga oid boshqa maqolalar psixologik metodlar, muloqot va tarbiyaviy yondashuvlarni o'rganishga bag'ishlangan. Masalan, maktab yoshida bolalar bilan samarali muloqot qilish va ularning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun psixologik yondashuvlar va metodlar haqida ilmiy tahlillar mavjud. Bu yondashuvlar bolaning emotsional rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tahliliy xulosa

Mavjud ilmiy adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, **maktab yoshidagi bolalarning emotsional rivojlanishi murakkab va ko'p qirrali jarayondir.** U emotsional anglash, ifodalash va boshqarishni o'z ichiga oladi hamda bu jarayon bolaning maktab muhitida ijtimoiy muloqot, oilaviy sharoit va pedagogik yondashuvga bog'liq. Tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, to'g'ri psixologik yondashuv va pedagogik qo'llab-quvvatlash bolalarning emotsional salohiyatini oshiradi va ularning umumiy psixologik salomatligini mustahkamlashga yordam beradi.

Xizmat faoliyatiga munosabati va uning natijalari:

Maktab yoshidagi bolalarning o'quv (xizmat) faoliyatiga bo'lgan munosabati ularning emotsional rivojlanishi bilan chambarchas bog'liqdir. Bola o'quv jarayoniga ijobiy munosabatda bo'lsa, unda qiziqish, mas'uliyat va o'ziga ishonch kabi ijobiy emotsiyalar shakllanadi. Aksincha, salbiy munosabat xavotir, qo'rquv, o'ziga ishonchsizlik va motivatsiyaning pasayishiga olib kelishi mumkin. Bu holatlar bolaning emotsional barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolaning xizmat (o'quv) faoliyatidagi muvaffaqiyati ko'p jihatdan o'qituvchining yondashuvi, baholash uslubi va maktabdagi psixologik muhitga bog'liq. Qo'llab-quvvatlovchi va rag'batlantiruvchi muhitda bola o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etadi, emotsiyalarini boshqarishni o'rganadi hamda ijtimoiy faolligi ortadi. Natijada o'quv faoliyatining samaradorligi oshib, shaxsiy rivojlanish uchun qulay sharoit yaratiladi.

Shu sababli maktab yoshidagi bolalarning xizmat faoliyatiga munosabatini shakllantirishda psixologik yondashuv muhim ahamiyatga ega bo'lib, u bolaning nafaqat bilim olish jarayoniga, balki uning emotsional va shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Aqliy qobiliyatlar:

Maktab yoshidagi bolalarda aqliy qobiliyatlar jadal rivojlanadigan muhim davr hisoblanadi. Aqliy qobiliyatlar deganda bolaning fikrlash, xotira, diqqat, tasavvur va muammoni hal qilish kabi bilish jarayonlari tushuniladi. Ushbu qobiliyatlar bolaning o'quv faoliyatida muvaffaqiyatli bo'lishi hamda bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirishida muhim rol o'ynaydi.

Emotsional rivojlanish aqliy qobiliyatlarning shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ijobiy emotsional holatdagi bola materialni tezroq qabul qiladi, diqqatini uzoqroq jamlay oladi va mustaqil fikrlashga intiladi. Aksincha, xavotir, qo'rquv yoki stress holatlari bolaning aqliy faoliyatini susaytirib, xotira va diqqat jarayonlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Psixologik yondashuv orqali bolalarning aqliy qobiliyatlarini rivojlantirishda individual xususiyatlarni hisobga olish muhimdir. O'yinli mashqlar, muammoli vaziyatlar, mantiqiy topshiriqlar va ijodiy faoliyat turlari bolaning fikrlash doirasini kengaytiradi. Shuningdek, rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirib, aqliy salohiyatining to'liq namoyon bo'lishiga xizmat qiladi.

Tadqiqotlar va natijalar

Mazkur tadqiqot maktab yoshidagi bolalarning emotsional rivojlanishi va o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatini aniqlash hamda psixologik yondashuvning samaradorligini baholashga qaratildi. Tadqiqot jarayonida kuzatuv, suhbat, so'rovnomalar va psixologik diagnostika metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotda boshlang'ich sinf yoshidagi bolalar ishtirok etdi.

O'tkazilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, emotsional jihatdan qo'llab-quvvatlangan bolalarda ijobiy emotsiyalar ustun bo'lib, ularning o'quv faoliyatiga qiziqishi yuqori darajada shakllangan. Bunday bolalarda diqqatni jamlash, xotira va mantiqiy fikrlash ko'rsatkichlari nisbatan yuqori ekanligi aniqlandi. Shuningdek, ular tengdoshlar bilan muloqotda faolroq va o'ziga ishonchliroq bo'lishi kuzatildi.

Tadqiqot davomida psixologik yondashuvlar (o'yin terapiyasi, rag'batlantirish, individual suhbatlar) qo'llanilgan guruhda emotsional barqarorlikning oshgani, xavotir va qo'rquv darajasining kamaygani qayd etildi. Natijalar psixologik yondashuv maktab yoshidagi bolalarning emotsional va aqliy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega ekanligini tasdiqladi.

Rahbarlarining kasbiy yo'nalganligining xususiyatlari

Maktab muhitida rahbarlar (maktab direktori, o'rinbosarlar, sinf rahbarlari)ning kasbiy yo'nalganligi ta'lim jarayonining samaradorligi va o'quvchilarning psixologik rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Rahbarlarning kasbiy yo'nalganligi deganda ularning kasbiga bo'lgan munosabati, kasbiy qadriyatlari, mas'uliyat hissi hamda pedagogik va psixologik bilimlar darajasi tushuniladi.

Kasbiy jihatdan yetuk rahbarlar ta'lim jarayonida insonparvarlik va individual yondashuv tamoyillariga amal qiladilar. Ular o'quvchilarning emotsional holatini hisobga olib, qulay psixologik muhit yaratishga intiladilar. Bunday rahbarlar o'qituvchilar faoliyatini qo'llab-

quvvatlaydi, innovatsion pedagogik va psixologik yondashuvlarni joriy etishga e'tibor qaratadi. Shuningdek, rahbarlarning kasbiy yo'nalganligi ularning muloqot madaniyati, yetakchilik qobiliyati va muammolarni hal qilish uslublarida namoyon bo'ladi. Ijobiy, adolatli va ochiq munosabat rahbar–o'qituvchi–o'quvchi o'rtasida ishonchli hamkorlikni shakllantiradi. Natijada ta'lim muassasasida sog'lom psixologik iqlim yuzaga kelib, maktab yoshidagi bolalarning emotsional va shaxsiy rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratiladi.

Xulosa

Maktab yoshidagi bolalarning emotsional rivojlanishi ularning shaxs sifatida shakllanishida muhim o'rin tutadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bolaning emotsional holati uning o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatiga, aqliy qobiliyatlarining rivojlanishiga va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta'sir qiladi. Ijobiy emotsional muhit va psixologik qo'llab-quvvatlash bolaning o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqarish va ijobiy xulq-atvorini shakllantirish imkonini beradi.

Shuningdek, tadqiqotlarda rahbarlarning kasbiy yo'nalganligi maktabdagi psixologik muhitni yaratishda va o'quvchilarning rivojlanishini rag'batlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlangan. Rahbarlarning pedagogik va psixologik bilimlari, mas'uliyati va adolatli munosabati maktabda sog'lom, qo'llab-quvvatlovchi muhitni ta'minlaydi.

Natijada, maktab yoshidagi bolalarning emotsional rivojlanishini rag'batlantirish uchun **psixologik yondashuvlar, individual yondashuv va rahbarlarning kasbiy yetukligi** birgalikda muhim rol o'ynaydi. Bu esa bolalarning bilim olish jarayonida muvaffaqiyatga erishishi va shaxs sifatida sog'lom rivojlanishini ta'minlaydi.

Keltirilgan xulosalar asosida quyidagi tavsiyalarni berish lozim:

Keltirilgan xulosalar asosida maktab yoshidagi bolalarning emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va o'quv faoliyatini samarali tashkil etish bo'yicha quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

1. Emotsional qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish
O'qituvchilar va ota-onalar bolalarning his-tuyg'ularini tinglash va tushunishga e'tibor qaratishlari lozim.
Salbiy emotsiyalarni inkor etmasdan, ularni ijobiy yo'nalishda ifodalashga o'rgatish kerak.
2. Individual yondashuvni joriy etish
Har bir bolaning emotsional va aqliy xususiyatlarini hisobga olib, o'quv jarayonini moslashtirish.
Muammoli vaziyatlarda individual maslahatlar va rag'batlantirishni qo'llash.
3. O'quv faoliyatini rag'batlantirish
Bolalarning qiziqishlarini hisobga olgan holda o'yin, ijodiy mashg'ulotlar va mantiqiy topshiriqlarni ko'proq qo'llash.
Ularning muvaffaqiyatlarini e'tirof etish va ijobiy rag'bat berish orqali motivatsiyani oshirish.
4. Psixologik yondashuvlarni joriy etish
O'yin terapiyasi, relaksatsiya mashqlari, stressni kamaytirish usullarini maktab muhitida muntazam qo'llash.
Emotsional va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiruvchi treninglar tashkil etish.
5. Rahbarlarning kasbiy yo'nalganligini mustahkamlash
Rahbarlar pedagogik va psixologik bilimlarini oshirish, yetakchilik va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish.
Maktabda qo'llab-quvvatlovchi va ijobiy psixologik muhitni yaratish, o'qituvchilar va

o'quvchilar bilan adolatli va samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish.

6. Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish

Bolalarning emotsional rivojlanishi va o'quv muvaffaqiyati ota-onalar bilan samarali muloqot orqali oshiriladi.

Uy sharoitida rag'batlantirish va ijobiy muloqotni ta'minlash bo'yicha tavsiyalar berish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Huichao Pan, Yuhan Zhang. *Emotional development of school-aged children: Psychological perspectives.* EHSS Journal, 2021.

<https://drpress.org/ojs/index.php/EHSS/article/view/4597>

2. Shukurova, M. N. *Maktab yoshidagi bolalarda emotsiyalarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish.* Space Knowledge Journal, 2020.

<https://spaceknowledge.com/index.php/JOISR/article/view/1385>

3. Mirzayeva, G. M. *Maktab muhitida bolalarning psixologik rivojlanishi.* Scientific Journal of Education, 2019. <https://scientific-jl.com/mod/article/view/19018>

Inlibrary.uz. *Bolalar psixologiyasining rivojlanish bosqichlari va ijtimoiy-emotsional o'sish omillari.* 2021. <https://inlibrary.uz/index.php/yoit>

5. [j/article/view/59496](https://inlibrary.uz/index.php/yoit/j/article/view/59496)

6. Scientific-jl.org. *Psixologik yondashuvlar va metodlar: maktab yoshidagi bolalar bilan ishlash tajribalari.* 2020. <https://scientific-jl.org/tad/article/view/5974>